

Franz Babinger, Maometto il conquistatore e il suo tempo, 1957.
Giulio Einaudi editore, 8°, σσ. 795 (+3) + πίν.

Κατὰ τὸ λήξαν ἔτος εἶδε τὸ φῶς ἡ ἰταλικὴ μετάφρασις τοῦ μνημειώ-
 δους ἔργου τοῦ ἐν Μονάχῳ τουρκολόγου καθηγητοῦ, ἐπιτίμου δ' ἐταίρου
 ἡμῶν κ. F. Babinger περὶ τοῦ Μωάμεθ τοῦ κατακτητοῦ καὶ τῆς ἐποχῆς
 του. Ἐπεταί μὲν αὕτη τοῦ γερμανικοῦ κείμενου (1953) καὶ τῆς γαλλικῆς
 μεταφράσεως, προηγεῖται δὲ ἀναμενομένης ἰσπανικῆς. Χαρακτηριστικὸν εἶναι
 ὅτι αἱ γενόμεναι ὡς ἄνω ἐκδόσεις εἴτε ἐξηντλήθησαν εἴτε πλησιάζουν νὰ
 ἐξαντληθῶν. Τόσον εἶναι τὸ ἐνδιαφέρον ὅπερ ἐκίνησε τὸ βιβλίον τοῦτο
 διεθνῶς.

Ὁ καθηγ. Bab. γνωρίζει ὅχι μόνον τὰς τουρκικὰς καὶ ἑλληνικὰς πηγὰς,
 ἀλλὰ καὶ ἐμελέτησεν ἐκ πρώτης χειρὸς τὰ ἰταλικά κ.ἄ. δυτικὰ ἀρχεῖα, σπου-
 δαιότατα διὰ τὴν ἔρευναν τοῦ θέματός του. Κατόπιν δὲ πολλῶν μονογρα-
 φῶν κατέληξεν εἰς τὴν ἀρθρωσιν τοῦ μετὰ χειρὸς βιβλίου, τὸ ὁποῖον ἀπο-
 τελεῖ μόνον τὸ πρῶτον τόμον τοῦ ὅλου ἔργου, ἀφοῦ εἰς τὸν δεύτερον (τὸν
 ὁποῖον ὁ συγγραφεὺς σκοπεύει νὰ δώσῃ μόνον ὡς συμπλήρωμα τῆς γερμα-
 νικῆς ἐκδόσεως) θὰ συμπεριληφθῶν αἱ πηγαί, ἡ βιβλιογραφία καὶ ἡ τεκμη-
 ρίωσις τῶν μαρτυριῶν τοῦ πρώτου. Πᾶσα μετάφρασις εἰς τὴν οὐσίαν ἀποτε-
 λεῖ νέαν ἔκδοσιν τοῦ ἔργου, ἀφοῦ ὁ συγγρ. ἔχει τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀναθεωρῇ
 τὸ προηγούμενον κείμενον καὶ νὰ προσθέτῃ ὅ,τι ἡ σοφὴ του πεῖρα καὶ αἱ
 δεύτεραι σκέψεις καὶ ἡ ἔρευνα τοῦ ἐπιβάλλουν.

Ἡ μορφή καὶ τὸ ἔργον τοῦ μοιραίου διὰ τὸ Ἑλλην. Ἔθνος σουλτά-
 νου Μωάμεθ Β' (1430-1481, βασιλεύσαντος ἀπὸ τοῦ 1450 καὶ εἰς ἡλικίαν
 μόλις 23 ἔτων καταλαβόντος τὴν Κωνσταντινούπολιν!) δὲν εἶναι τυχαία.
 Ἐβδωμος ἡγεμὼν ἐκ τῶν Ὀσμανλιδῶν, ὁ μεγαλύτερος τῶν Μουσουλμάνων
 ἡγεμόνων τοῦ Μεσαιῶνος, ἀποκληθεὶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ του Fatih (κατακτη-
 τῆς), ὑπῆρξε, λόγῳ τῆς δρασσεώς του, καὶ ὁ στενότερον συνδεδεμένος πρὸς
 τὰς τύχας τῆς Δύσεως. Διότι δὲν ἐπέπρωτο ἀπλῶς νὰ καταλάβῃ τὴν βασι-
 λεύουσαν, νὰ καταβάλλῃ τὸν Ἑλληνισμόν τοῦ Μορέως καὶ νὰ διαλύσῃ τὴν
 αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζοῦντος. Κατὰ τὰ ἐπόμενα τῆς ἀλώσεως ἔτη διαδο-
 χικῶς κατέκτησε τὰς ὑπολοιπομένας γειτονικὰς ἀποικίας τῆς Κριμαίας, μέρος
 τῆς Ἀλβανίας, τὴν Σερβίαν, τὴν Βοσνίαν καὶ Ἑρζεγοβίνην, ἐπολιόρκει τὴν
 Ρόδον καὶ εἰσῆλυνεν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν καὶ διαπερῶν τὴν Ἀδριατικὴν
 ἐπάτει ἐπὶ τῆς Ἰταλικῆς Χερσονήσου. Ἐπὶ τριάκοντα ἔτη ὑπῆρξεν ὁ φόβος
 καὶ ἡ φροντίς τῶν παπῶν καὶ τῶν δυτικῶν ἡγεμόνων, τῶν αὐτοκρατόρων
 καὶ τῶν δημοκρατιῶν. Αὐτὸς εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ ἀχανοῦς ὀθωμανικοῦ
 κράτους, ἀπὸ τῆς Μαύρης Θαλάσσης μέχρι τῆς Ἀδριατικῆς καὶ ἀπὸ τοῦ
 Αἰγαίου μέχρι τοῦ Δουνάβεως, διοργανωτὴς δυνάμεως ἡ ὁποία ἐπέζησε μέχρι

τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Οὔτε ὁ ἡμερος πατήρ του οὔτε ἡ ἀγνοουμένη κατὰ τὰ ἄλλα ταπεινὴ Χριστιανὴ μήτηρ του φαίνεται νὰ ἔχουν συγγένειαν μὲ τὸν ἄγριον καὶ δεσποτικὸν καὶ φιλόδοξον χαρακτήρα του, δεσπότης τῆς Ἀνατολῆς φιλοδοξοῦντος νὰ ἐπαναλάβῃ τὰ κατορθώματα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Ψυχρὸς πολιτικὸς ὑπολογιστής, κατὰ βάθος θρησκευτικὸς ἀδιάφορος, μὲ ἐνδιαφέροντα διὰ τὰς τέχνας, τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας, δὲν εἶχε τὴν τύχην νὰ διασωθῇ οὔτε μία γραμμὴ αὐτόγραφος ἰδικῆ του. Ἡ ἐποχὴ του εἶναι ἐποχὴ καταπτώσεως καὶ ἀδυναμίας διὰ τὴν Δύσιν, διηρημένην μεταξὺ τῆς, ἐρίζουσας καὶ ἀσχολουμένης μὲ δολοπλοκίας. Ἡ ἀπειλὴ ἐξ Ἀνατολῆς ἔπεσεν ἐπὶ τῆς Εὐρώπης ὡς βαρεῖα σκιά, ἐνῶ αἱ χριστιανικαὶ δυνάμεις τῆς Οὐγγαρίας καὶ τῆς Ἰταλίας ἐχρειάσθη ν' ἀναπτύξουν πᾶσαν δυνατὴν προσπάθειαν διὰ νὰ τοῦ ἐμποδίσουν τὴν στερέωσιν εἰς τὴν καρδίαν τῆς Μεσευρώπης καὶ εἰς τὴν Ἰταλικὴν Χερσόνησον. Ὁ πρόωρος θάνατός του ἀπῆλλαξε τὴν Δύσιν ἀπὸ τὴν προδιαγραφομένην μοῖραν τῆς καὶ ἥλλαξε τὸν ροῦν τῆς Ἱστορίας. Ἡ ἱστορία αὕτῃ ἐγράφη ἀπὸ συγχρόνους (τοὺς τέσσαρας κυρίως συγγραφεῖς τῆς Ἀλώσεως, τοὺς Ἑλληνας Δούκαν, Κριτόβουλον, Σφραντζῆν καὶ Χαλκοκονδύλην), ἀπὸ τοὺς Τούρκους μάλιστα πολὺ ὀλίγον συγκεκριμένα, καὶ ὑπεμνηματίσθη ἀπὸ τοὺς Εὐρωπαίους σχολιαστὰς τῆς ἐποχῆς. Τὰ διπλωματικά μνημεῖα εἰς τὰ δυτικὰ ἀρχεῖα ἦσαν πολλὰ καὶ ἐνδιαφέροντα. Εἰς ὅσας μονογραφίας εἶχον γραφῇ προηγουμένως, ἐχρειάζετο νὰ προστεθῇ μία συνθετικὴ τοῦ ὕλικοῦ τῶν ἱστορικῶν καὶ τῶν ἀρχείων. Τοῦτο ἐπέτυχεν ὁ καθ. Babinger. Ἡ σύνθεσίς του εἶναι (ὅπως φαίνεται εἰς τὸν κρινόμενον τόμον) ἀπλῆ, ἡ διήγησίς του εὐχάριστος, ἡ ἔλλειψις πάθους ἢ ἐνθουσιασμοῦ διὰ τὸν βιογραφούμενον καθιστᾷ τὸ βιβλίον ἄξιον ἐμπιστοσύνης. Τὸ πλῆθος νέων στοιχείων γεννᾷ μέγα ἐνδιαφέρον εἰς τὸν Ἕλληνα ἀναγνώστην, ὁ ὁποῖος βλέπει διαλευκαινομένην τὴν ἀφορῶσαν εἰς αὐτὸν ἱστορίαν καὶ τὰ γνωστὰ γεγονότα τοῦ ΙΕ' αἰῶνος τοποθετούμενα εἰς εὐρύτερον πλαίσιον.

Ὁ τόμος διαιρεῖται εἰς ἑπτὰ βιβλία: Εἰς τὸ **πρῶτον** ἐξετάζεται ἡ ἐποχὴ, ἡ κατάστασις τῆς Νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης, ἡ γέννησις, ἡ νεότης καὶ ἡ εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὑπηρεσία τοῦ νεαροῦ Μωάμεθ, εἰς τὸν ὅποιον κατόπιν ἀδοκῆτου θανάτου τοῦ διαδόχου περιέρχεται ἡ διαδοχὴ καὶ εἶτα, θανόντος τοῦ Μουράτ Β', ὁ θρόνος. Εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο περιλαμβάνεται ἡ ἐξιστόρησις τῆς μάχης τῆς Βάρνης (1444). Εἰς τὸ **δεύτερον** ὁ συγγρ. πραγματεύεται τὴν ἀνάρρῃσιν εἰς τὸν θρόνον, τὰς πρώτας πολιτικὰς πράξεις τοῦ Μωάμεθ Β', τὴν κτίσιν τοῦ ἐπὶ τῆς εὐρωπ. ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου φρουρίου, τὴν κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὴν ἀνάληψιν ὑπὸ τοῦ Κατακτητοῦ τῆς κληρονομίας τοῦ Ἀνατολικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ τὴν πρόοδον αὐτοῦ πρὸς Ἀυσμὰς. Μὲ τὸ τέλος τῆς ἐξιστορήσεως συμπύπτει ὁ θάνατος τοῦ Ἰω. Οὐνιάδου. Εἰς τὸ **τρίτον** βιβλίον ἐξιστορεῖται ἡ δρᾶσις τοῦ Σκεντέρμπεη,

τὰ γεγονότα τῆς Βαλκανικῆς, ἡ ἀντίδρασις τῆς Δύσεως, ἡ πτώσις τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Τραπεζούντος, ἡ ἄλωσις τῆς Λέσβου (1461) καὶ πλεῖστα ἄλλα θέματα μέχρι καὶ τῆς ἰδρύσεως τοῦ τζαμιοῦ τοῦ Πορθητοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Τὸ *τέταρτον* βιβλίον ἀφιερώθη εἰς τὴν κατὰ τῆς Δύσεως διὰ τοῦ Ἀδριατικοῦ ἐπίθεσιν τοῦ Πορθητοῦ, τὴν κατάληψιν τῆς Βοσνίας, τὸν κατὰ τῆς Ἑνετίας πόλεμον, τὰ γεγονότα εἰς τὴν Ἀνατολήν, τὴν ἀντεπίθεσιν τῶν Δυτικῶν, ἐνῶ τὸ *πέμπτον* εἰς τὴν ἐν Ἀνατολῇ σύρραξιν μετὰ τοῦ Οὐζούνη-Χασάν, συμμαχήσαντος μετὰ τῆς Δύσεως, τὴν κατάληψιν τοῦ Καφᾶ (ἀποικίας τῶν Γενουατῶν), καὶ ἄλλα γεγονότα μέχρι τῆς κοπῆς τοῦ πρώτου χρυσοῦ νομίσματος ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ. Εἰς τὸ *ἕκτον* ὁ συγγρ. πραγματεύεται τὴν ὀριστικὴν εἰρήνην Μωάμεθ-Βενετίας, τὴν κατάληψιν τῆς Ζακύνθου καὶ Λευκάδος, τὴν εἰσβολὴν εἰς τὴν Τρανσυλβανίαν, τὴν ἀποτυχούσαν κατὰ τῆς Ρόδου ἐπίθεσιν, τὴν ἀπόβασιν τῶν Τούρκων ὑπὸ τὸν Ἀχμέτ Πασᾶ εἰς τὴν Ἰταλίαν (Puglia) καὶ τὴν κατάληψιν τοῦ Ὑδροῦντος (Otranto), τὴν νέαν (καὶ πάλιν ἀποκρουσθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἱπποτῶν) ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Ρόδου, τὸν αἰφνίδιον θάνατον τοῦ Μωάμεθ Β' τοῦ « τρόμου τῆς γῆς ». Ὡς ἦτο φυσικὸν εἰς τὸ τελευταῖον, τὸ *ἑβδομον* βιβλίον, ὁ κ. Babinger ἔξετάζει τὸν Μωάμεθ ὡς ἡγεμόνα καὶ ὡς ἄνθρωπον, τὸ κράτος καὶ τὴν κοινωνίαν ἐπὶ βασιλείας του, τὰς τέχνας, τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰ γράμματα καὶ τὰς σχέσεις αὐτοῦ μετὰ τῆς Δύσεως. Εὐρίσκει καὶ ἐδῶ εὐκαιρίαν διὰ νὰ πραγματευθῇ τὰς σχέσεις τοῦ Πορθητοῦ μὲ λογίους ὡς ὁ Κυριακὸς ἔξ Ἀγκῶνος, ὁ Σχολάριος, ἡ καλλιτέχνας ὡς ὁ G. Bellini.

Τὸ ὅλον ἔργον κατακλείουν πίνακες ὀνομάτων, τόπων, πραγμάτων, τῶν 27 εἰκόνων ἐκτὸς κειμένου (ἔξ αἱ 5 ἐγχρωμοὶ) καὶ τῶν 13 σχεδίων. Ὡραιοτάτη εἶναι ἡ εἰκὼν τοῦ Μωάμεθ ἡ φιλοτεχνηθεῖσα ὑπὸ τοῦ διασήμου Ἰταλοῦ καλλιτέχνου Gentile Bellini, ἐν ἀρχῇ τοῦ βιβλίου, ἐγχρωμος.

Εἰς τοιαύτος ἐκτάσεως καὶ σημασίας βιβλίον μικρὰν ἀξίαν θὰ εἶχον αἱ ἰδικαί μου παρατηρήσεις. Γενικῶς ὁ Ἕλλην ἀναγνώστης εἶναι εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν ἔκθεσιν τῶν πραγμάτων καὶ τὸν συνδυασμὸν τῶν γνωστῶν του γεγονότων πρὸς τὴν εὐρωπαϊκὴν καὶ τὴν ἀνατολικὴν ἱστορίαν. Θὰ ἐπεθύμει ὅμως ζωηρῶς νὰ ἔβλεπε καὶ μίαν *ἐλληνικὴν μετάφρασιν* ὅχι μόνον ἐκ τῆς Ἰταλικῆς ἐκδόσεως (ὡς πληρεστέρας) ἀλλὰ καὶ τοῦ μέλλοντος β' τόμου τοῦ ἔργου. Εἰς τὴν μετάφρασιν ταύτην ὁ συγγραφεὺς θὰ ἠδύνατο νὰ προσαρμόσῃ τὴν ἑλλην. βιβλιογραφίαν καὶ νὰ παραθέσῃ τὰ ἑλληνικὰ χωρία τῶν πηγῶν πρὸς μεγαλυτέραν ὠφέλειαν τοῦ Ἑλλήνος ἀναγνώστου. Τὴν θερμὴν αὐτὴν παράκλησιν νομίζω ὅτι θὰ εὖρῃ τρόπον νὰ θεραπεύσῃ ὁ ἀγαπητὸς καὶ ἀξίος πάσης τιμῆς συνάδελφος κ. Babinger.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ